

ФІНАНСИ

УДК 336.132.11

DOI: 10.26565/2524-2547-2019-58-05

СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Городецька Тетяна Едуардівна
кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра Василенка,
вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна
e-mail: tgorodetskaya@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7350-2624

У статті здійснено оцінку фінансового забезпечення регіональної політики. Висвітлено теоретико-методологічні основи регіональної фінансової політики в Україні. Основними інструментами забезпечення цієї політики є частка доходів, закріплених за територіями в бюджетах на всіх рівнях бюджетної системи, місцеві податки та збори, нормативи відрахувань з державних податків до місцевих бюджетів, а також надані дотації, субсидії та субвенції до місцевих бюджетів. Зазначається, що зберігається значна залежність розвитку територій від процесів, що відбуваються в адміністративних одиницях вищого рівня. Розкрито сутність регіональної фінансової політики як просторового сегмента державної фінансової політики. Наведено моделі фінансування регіонального розвитку. Сучасна модель фінансування регіонального розвитку є багатоканальною, багаторівневою і включає як традиційні фінансові інститути – державний, місцевий бюджет, так і нові інститути змішаного фінансування трансформаційної економіки. На регіональному рівні одним з основних елементів механізму регулювання соціально-економічного розвитку є розробка та реалізація інтегрованих регіональних програм, спрямованих на вдосконалення функціонування певного сектора економіки. На прикладі Харківщини проаналізовано механізм регулювання соціально-економічного розвитку шляхом оцінки ефективності реалізації регіональної фінансової політики за окремими показниками. Визначено вплив органів місцевого самоврядування Харківської області на формування власної фінансової політики.

За результатами досліджень були розраховані показники фінансової незалежності місцевого самоврядування: коефіцієнт фінансової автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт податкової автономії, коефіцієнт частки доходів від місцевих податків і зборів у структурі податкових надходжень. За підсумками проведених досліджень, встановлено, що частка державних трансфертів в доходах місцевих бюджетів поступово зменшується, фінансова залежність від державних надходжень знижується, податкові надходження у структурі місцевих бюджетів зростають, що свідчить про збільшення фінансової автономії в цілому.

Ключові слова: регіональна фінансова політика, бюджетні ресурси, регіональний розвиток, місцеві бюджети, бюджетна політика.

JEL Classification: H61; H72; R11; R58.

СОСТОЯНИЕ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Городецкая Татьяна Эдуардовна
кандидат экономических наук, доцент
Харковский национальный технический университет
сельского хозяйства им. Петра Василенко,
ул. Алчевских, 44, Харьков, 61002, Украина
e-mail: tgorodetskaya@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7350-2624

В статье проведена оценка финансового обеспечения региональной политики. Освещены теоретико-методологические основы региональной финансовой политики в Украине. Основными инструментами обеспечения этой политики является доля доходов, закрепленных

за территориями в бюджетах на всех уровнях бюджетной системы, местные налоги и сборы, нормативы отчислений части государственных налогов в местные бюджеты, а также предоставление дотаций, субсидий и субвенций в местные бюджеты. Отмечается, что сохраняется значительная зависимость развития территорий от процессов, происходящих в административных единицах высшего уровня. Раскрыта сущность региональной финансовой политики как пространственного сегмента государственной финансовой политики. Приведены модели финансирования регионального развития. Современная модель финансирования регионального развития является многоканальной, многоуровневой и включает как традиционные финансовые институты – государственный, местный бюджет, так и новые институты смешанного финансирования трансформационной экономики. На региональном уровне одним из основных элементов механизма регулирования социально-экономического развития является разработка и реализация интегрированных региональных программ, направленных на совершенствование функционирования определенного сектора экономики. На примере Харьковщины проанализирован механизм регулирования социально-экономического развития путем оценки эффективности реализации региональной финансовой политики по отдельным показателям. Определено влияние органов местного самоуправления Харьковской области на формирование собственной финансовой политики.

По результатам исследований были рассчитаны показатели финансовой независимости местного самоуправления: коэффициент финансовой автономии, коэффициент финансовой зависимости, коэффициент налоговой автономии, коэффициент доли доходов от местных налогов и сборов в структуре налоговых поступлений. По итогам проведенных исследований, установлено, что доля государственных трансфертов в доходах местных бюджетов постепенно уменьшается, финансовая зависимость от государственных поступлений снижается, налоговые поступления в структуре местных бюджетов растут, что свидетельствует об увеличении финансовой автономии в целом.

Ключевые слова: региональная финансовая политика, бюджетные ресурсы, региональное развитие, местные бюджеты, бюджетная политика.

JEL Classification: H61; H72; R11; R58.

CONDITION OF FINANCIAL SUPPORT OF REGIONAL POLICY

Tetiana Gorodetska

PhD, Associate Professor

Kharkiv Petro Vasilenko National Technical University of Agriculture,

44, Alchevskykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine

e-mail: tgorodetskaya@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-7350-2624

The article assesses the financial support of regional policy. The theoretical and methodological foundations of regional financial policy in Ukraine are highlighted. The main instruments for securing this policy are the share of revenues assigned to territories in the budgets at all levels of the budget system, local taxes and fees, the rates of deductions from state taxes to local budgets, as well as subsidies provided to local budgets. It is noted that there is a considerable dependence of the development of the territories on the processes occurring in the higher level administrative units. The essence of regional financial policy as a spatial segment of public financial policy is revealed. Models of financing of regional development are given. The current model of financing regional development is multichannel, multilevel and includes both traditional financial institutions - state, local budget, and new institutions of mixed financing of the transformational economy. At the regional level, one of the main elements of the mechanism for regulating socio-economic development is the development and implementation of integrated regional programs aimed at improving the functioning of a particular sector of the economy. On the example of Kharkiv region, the mechanism of regulation of socio-economic development is analyzed by evaluating the effectiveness of regional financial policy implementation by individual indicators. The influence of local self-government bodies of Kharkiv region on formation of own financial policy is determined.

According to the results of the research, the indicators of financial independence of local self-government were calculated: the coefficient of financial autonomy, the coefficient of financial dependence, the coefficient of autonomy, the ratio of the share of local taxes and fees in the structure of tax revenues. Based on the research, it is found that the share of state transfers in local budget revenues is gradually decreasing, financial dependence on public revenues is decreasing, tax revenues in the structure of local budgets are increasing, which indicates an

increase in financial autonomy as a whole.

Keywords: Regional Financial Policy, Budgetary Resources, Regional Development, Local Budgets, Budgetary Policy.

JEL Classification: H61; H72; R11; R58.

Постановка проблеми. Підґрунтям стабільного регіонального розвитку повинна бути фінансова самостійність територій, запорукою якої є ретельне дослідження фінансового потенціалу регіонів, зокрема можливостей та перешкод його реалізації, достатністю фінансових ресурсів для фінансування поставлених завдань. Недостатність фінансових ресурсів унеможливає вирішення всіх проблем території, сповільнює регіональний розвиток та призводить до необхідності використовувати зовнішні фінансові джерела. Конкурентна позиція регіону (території) на пряму залежить від його можливостей генерувати/мати достатні ресурси для забезпечення безперервного та сталого соціально-економічного розвитку.

Багатогранна роль місцевих бюджетів зводиться до того, що вони виступають фінансовою основою для реалізації державної регіональної політики та вважаються фондами грошових коштів, що використовуються місцевими органами влади для реалізації функцій. Будь-яка адміністративно-територіальна одиниця має бути забезпечена достатнім обсягом фінансових ресурсів для задоволення потреб власної територіальної громади. Базовим принципом функціонування системи місцевих бюджетів повинна бути фінансова самостійність. Не останнє місце у забезпеченні фінансової самостійності території займає й податковий потенціал.

На теперішній час в Україні обраний курс на бюджетну децентралізацію, який проявляється не тільки в сукупності реалізованих бюджетних та податкових реформ, однак, і в адміністративно-територіальних змінах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади та окремі практичні аспекти формування ефективної регіональної фінансової політики та фінансування регіонального розвитку висвітлені в працях відомих українських вчених: Василюк О. Д. (Василюк & Павлюк, 2003), Гавкалової Н. А. (Гавкалова, 2012), Зайчикової В. В. (Зайчикова, 2012), Кириленко О. П. (Кириленко, 2014), Корнєєва М. В. (Корнєєв, 2009), Луніної І. О. (Луніна, 2010) та ін. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, пов'язаних із дослідженням поставленої проблеми, слід приділити особливу увагу проблемі оцінки реалізації фінансової політики в конкретному регіоні.

Метою статті є оцінка реалізації регіональної фінансової політики в Україні та

окремому регіоні на підставі показники фінансової незалежності місцевого самоврядування. Під час написання статті використувалися наступні методи дослідження: діалектичний, графоаналітичний, метод логічного узагальнення, балансовий, синтезу, індукції, економічного та системного аналізу, порівняння. Обробка інформації, аналіз здійснено за допомогою сучасних інформаційних систем.

Основні результати дослідження. Всі регіони України мають свої соціально-економічні особливості, власні пріоритети розвитку, різний рівень фінансової активності, що не може не впливати на процеси формування централізованих фондів фінансових ресурсів як на окремих територіях, так і у країні в цілому. Фінансові можливості регіону можна кількісно виміряти шляхом оцінки фінансового, зокрема бюджетного потенціалу.

Сучасний розвиток економіки України повинен обов'язково враховувати регіональний фактор, тобто неоднорідність розвитку територій в межах України, наявність спеціалізації, специфіку регіонів (розташування, населення тощо). Тому що регіональна диференціація впливає на пряму й на розбіжності у можливостях забезпечення економічними та соціальними ресурсами та потребах відповідних регіонів. Повна оцінка рівня економічного розвитку держави неможлива без порівняльної характеристики рівня розвитку її окремих складових – регіонів.

Серед основних проблем економіки регіонів в Україні можна виділити:

- 1) незначний рівень конкурентоспроможності економіки регіонів;
- 2) посилення диспропорцій регіонального розвитку;
- 3) відсутність стратегії розвитку людського, інтелектуального та соціального капіталів;
- 4) фрагментарність створення регіонального інвестиційного клімату;
- 5) слабка інфраструктурна забезпеченість структурної трансформації економіки регіонів.

Це зумовлено зниженням інноваційного потенціалу розвитку регіонів України; сировинною спеціалізацією виробництва; зниженням здатності до відтворення капіталу в пріоритетних галузях; посиленням асиметрії на регіональних ринках праці; зменшенням податкової бази через зменшення обсягів діяльності підприємств; скороченням обсягів фінансування соціальної сфери; погіршенням

демографічної ситуації (Гавкалова, 2012).

Сьогодні важливим завданням залишається забезпечення комплексного і збалансованого функціонування регіонів з використанням організаційних, економічних та правових інструментів. Виконання даного завдання передбачає вивчення регіональних відмінностей в соціально-економічному розвитку областей України та виявлення сучасних диспропорцій регіонального розвитку з причинами їх виникнення.

Серед основних відносних показників, що характеризують рівень економічного розвитку регіонів, можна виділити такі:

- 1) валовий регіональний продукт (ВРП) на одну особу;
- 2) обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу;
- 3) обсяг виробництва сільськогосподарської продукції на одну особу;
- 4) обсяг виконаних будівельних робіт на одну особу;
- 5) індекс споживчих цін, у відсотках до попереднього періоду.

У таблиці 1 наведено дані, що характеризують зміни ВРП у розрахунку на одну особу за 2016-2018 рр.

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу в 2016-2018 рр., грн

Найменування регіону	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Вінницька	37270	46615	58384
Волинська	30387	34310	49987
Дніпропетровська	65897	75396	97137
Донецька	26864	32318	39411
Житомирська	30698	38520	49737
Закарпатська	22989	25727	34202
Запорізька	50609	59729	75306
Івано-Франківська	33170	37220	46312
Київська	60109	74216	90027
Кіровоградська	39356	47469	55183
Луганська	10778	14251	55183
Львівська	37338	45319	58221
Миколаївська	41501	50091	60549
Одеська	41682	50159	62701
Полтавська	66390	81145	106248
Рівненська	30350	33958	42038
Сумська	37170	41741	51419
Тернопільська	24963	29247	38593
Харківська	45816	57150	69489
Херсонська	30246	36585	45532
Хмельницька	31660	37881	49916
Черкаська	40759	48025	59697
Чернівецька	20338	23365	31509
Чернігівська	35196	41726	55198
м. Київ	155904	191736	238622

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, n.d.)

Областями-лідерами за показником середньодушового ВРП є наступні: Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Полтавська, Харківська. Области-аутсайтери за даним відносним показником – Закарпатська, Луганська, Тернопільська і Чернівецька, які перманентно посідали останні або передос-

танні місця в умовному ранжуванні. У цій групі також немає постійності: найчастіше останні місця посідали Луганська і Чернівецька області, а Закарпатська посідала третє знизу місце. Усе це може свідчити про нестійкий характер перебігу економічних процесів і відсутність дієвого економічного регу-

лювання розвитку регіонів.

Далі проаналізуємо соціально-економічний розвиток регіонів за напрямом фінансова самодостатність. Показниками оцінки напрямку є:

- 1) темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року;
- 2) доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення, тис. гривень;
- 3) капітальні видатки місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) у

розрахунку на одну особу населення, тис. грн;

- 4) темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, відсотків до початку року.

У табл. 2 наведено показники зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів).

Таблиця 2

Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), %

Найменування регіону	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Вінницька	152,1	142,4	117,4
Волинська	147,7	158,7	104,9
Дніпропетровська	138,5	131,1	116,8
Донецька	154,3	133,4	111,9
Житомирська	148,9	143,9	116,3
Закарпатська	153,4	150,0	110,7
Запорізька	158,5	125,3	115,9
Івано-Франківська	146,5	139,4	116,3
Київська	152,2	154,3	107,1
Кіровоградська	151,7	140,0	115,7
Луганська	151,1	117,5	115,4
Львівська	159,3	134,6	113,8
Миколаївська	151,2	136,2	112,5
Одеська	158,6	150,6	107,1
Полтавська	146,9	133,9	127,5
Рівненська	147,6	147,8	111,7
Сумська	154,2	143,1	112,9
Тернопільська	145,5	144,4	119,7
Харківська	143,1	137,1	122,2
Херсонська	148,9	137,3	117,7
Хмельницька	148,8	142,5	115,6
Черкаська	149,5	138,4	114,4
Чернівецька	160,5	123,8	111,1
Чернігівська	153,2	140,6	115,9
м. Київ	153,9	122,6	118,3

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, n.d.)

За даним напрямом перші 5 місць лідерів у 2018 році відповідно зайняли Полтавська, Харківська, Тернопільська, м. Київ, Херсонська області, а останню п'ятірку аутсайдерів відповідно склали Волинська, Одеська, Київська, Закарпатська, Чернівецька області.

За результатами оприлюдненого Мінрегіоном моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 року, найкращі показники у м. Київ, Харківської, Рівненської, Вінницької та Дніпропетровської об-

ластей. Найнижчі показники мають Миколаївська, Одеська, Чернігівська, Донецька та Луганська області (Міністерство розвитку громад та територій України, 2019).

Міністерство розпочало проводити рейтингування областей за станом соціально-економічного розвитку на постійній основі з 2015 року. Рейтинг розраховується щоквартально та щорічно і враховує 27 показників за шістьма напрямками та 64 показники за дванадцятьма напрямками відповідно. Розрахунок рейтингу дозволив проводити по-

стійний моніторинг реалізації державної регіональної політики та оперативно оцінювати ефективність державного менеджменту на центральному та місцевому рівнях.

Представником групи регіонів із рівнем фінансової самодостатності значно вищим за середнє його значення по Україні є Харківська область.

Харківська область визнається фахівцями як один з найбільш розвинених регіонів України з високим рівнем урбанізації та розвитку людського капіталу. Суттєвою конкурентною перевагою є розгалужена мережа освітніх та наукових закладів, а за часткою людей з вищою освітою або науковим ступенем область в Україні посіла перше місце.

Серед стратегічних орієнтирів розвитку області визначають посилення поліцентричного розвитку та активізацію інвестиційного процесу у районах області.

Лише за останній рік бюджет області збільшився на третину, а бюджети місцевих громад зросли більш ніж на 60 %. Також до проектів розвитку залучено 1 млрд грн донорських та інвестиційних коштів міжнародних організацій. Усе це дозволило кардинально наростити фінансування периферійних територій, відновити будівництво багатьох важливих об'єктів інженерної та соціальної інфраструктури в районах області («Привабливість регіону», n.d.).

Харківська область за економічною структурою належить до індустриальних регі-

онів з однією з найбільш оптимальних структур промисловості поміж областей України. На долю переробних підприємств припадає понад 70 % продукції галузі. Підприємницький сектор Харківщини характеризується високим рівнем впровадження інновацій, дотриманням європейських стандартів управління процесами. Інноваційне спрямування підприємств ініціює й подальший розвиток сфер освіти та науки у регіоні.

Оцінка ефективності реалізації регіональної фінансової політики може бути проведена за різними показниками, у тому числі за показниками соціально-економічного розвитку:

- 1) динаміка валового регіонального продукту;
- 2) динаміка валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу;
- 3) доходи населення;
- 4) середньомісячна заробітна плата одного працівника.

За даними табл. 3 бачимо, що показники соціально-економічного розвитку Харківської області мають позитивну динаміку, а за окремими показниками (валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу) наближаються до середнього показника по Україні або перевищують їх (наявний дохід у розрахунку на одну особу). Частка валового регіонального продукту Харківської області складає близько 7 % загального показника, питома вага доходів населення перевищує 6 % показника по Україні.

Таблиця 3

Показники соціально-економічного розвитку України та Харківської області

Показник	Україна			Харківська область		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Валовий регіональний продукт, млн грн	1988544	2385367	2983882	124843	154871	187454
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн	46413	55899	70233	45816	57150	69489
Доходи населення, млн грн	1772016	2051331	2652082	116880	135675	175850
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	31803,1	37079,9	47269,7	32197,9	38196,6	48370,4
Середньомісячна заробітна плата одного працівника, грн	4195	5187	7104	3710	4494	6244

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, n.d.)

Стратегічний підхід до управління розвитком господарських комплексів регіонів спрямований на вирівнювання умов економічної діяльності в межах усіх регіонів, раціональне використання виробничо-ресурсного потенціалу регіонів, досягнення сталого

економічного зростання, підвищення соціально-економічних показників рівня життя населення України. Реалізація зазначених цілей потребує:

- 1) формування пріоритетних напрямів розвитку економіки регіону;

- 2) застосування смарт-спеціалізації;
- 3) активізації приватно-державного партнерства для реалізації науково-виробничого потенціалу області;
- 4) підтримки підприємств, що забезпечують внутрішні потреби регіону;
- 5) збереження існуючих і створення нових робочих місць;
- 6) мінімізації соціальних наслідків реструктуризації економіки регіону;
- 7) підвищення інвестиційної привабливості регіону;
- 8) розвитку інфраструктури регіону, ринку товарів і цінних паперів;
- 9) взаємодії органів місцевого самоврядування, промислових підприємств і економічно активного населення; організації регіональних ринків (Гавкалова, 2012).

Проведення аналітичного дослідження реалізації регіональної фінансової політики передбачає оцінку рівня фінансової самодостатності регіону – Харківської області.

Базою фінансової самодостатності виступає наявність фінансової автономії, тобто повноважень самостійно формувати та використовувати наявні фінансові ресурси. Місцеві органи влади в межах наявного правового поля обирають складові елементи системи управління місцевими фінансами.

Складовими забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування є бюджетна та податкова самостійність. Місцеві бюджети, як основний централізований фонд місцевого самоврядування, виступа-

ють фінансовим базисом реалізації регіональної фінансової політики, трансформації усталених економічних зв'язків. Місцеві бюджети використовують як інструмент вирівнювання регіонального розвитку.

Сучасна модель фінансових відносин в Україні визначає суттєву залежність доходів місцевих бюджетів від рівня ВВП, що перерозподіляється через них. Макроекономічна стабілізації впливає напряму на систему управління місцевими фінансами. Висока частка надання суспільних послуг на рівні окремої адміністративно-територіальної одиниці повинна віддзеркалюватись у збільшенні ролі місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України. Отже, буде забезпечено й зростання частки місцевих бюджетів по відношенню до ВВП, як запоруки підвищення нормативів бюджетної забезпеченості при плануванні видатків місцевих бюджетів та зміцнення фінансових можливостей місцевих органів влади виконувати покладені на них повноваження.

На рис. 1 наведено розрахунки перерозподілу доходів місцевих бюджетів через ВВП і зведений бюджет України. Як бачимо за період 2015-2017 рр. частка доходів місцевих бюджетів, що перерозподіляється через ВВП поступово збільшується. Також має позитивну динаміку питома вага місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України, що свідчить про динамічний розвиток місцевих фінансів і ефективність фінансової політики регіонів.

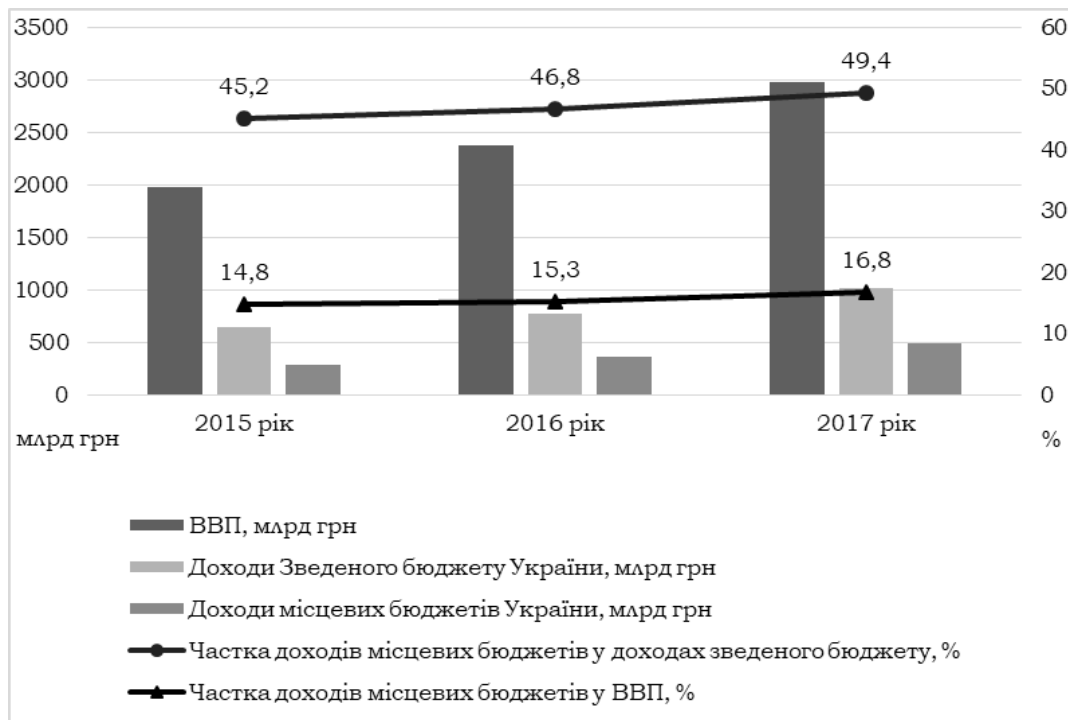

Рис. 1. Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів у 2015-2017 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, n.d.)

Проаналізуємо вплив органів місцевого самоврядування Харківської області на формування власної фінансової політики.

Для розрахунку вказаних показників будемо використовувати дані про виконання бюджету Харківської області (рис. 2).

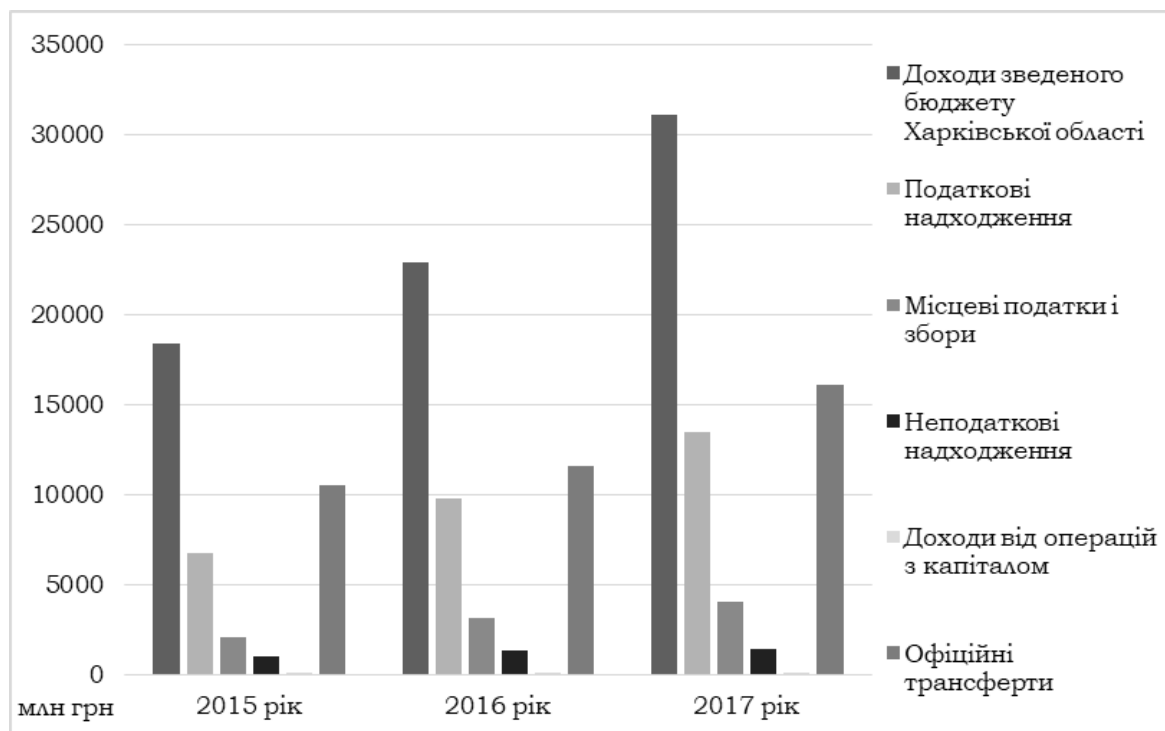

Рис. 2. Показники зведеного бюджету Харківської області за доходами за 2015-2017 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором за даними Харківської обласної державної адміністрації (Харківська обласна державна адміністрація, n.d.)

Крім того, доцільно звернути увагу на показник фінансової стійкості регіону – обсяг податкових надходжень бюджету Харківської області. Загалом можна стверджувати, що податкові надходження за даний період збільшилися майже вдвічі з 6736,4 млн грн до 13515,6 млн грн. Це свідчить про підвищення ефективності регіональної фінансової політики щодо фінансової стійкості регіону.

Аналіз фінансової незалежності місцевого самоврядування у Харківській області здійснимо на основі показників, наведених у табл. 6.

Отже, коефіцієнт фінансової автономії місцевого самоврядування в Харківській області у 2015 році становив 0,43, а це свідчить про те, що 43 % доходів надходило з власних і закріплених джерел, а інші 57 % забезпечувала держава через трансферти. У 2016-2017 рр. цей коефіцієнт трохи збільшився, але більше 50 % доходів також забезпечено з боку держави.

Це підтверджують розрахунки коефіцієнта фінансової залежності: у 2015 р. становив 0,57, у 2016 р. – 0,51, у 2017 р. – 0,52. Як бачимо, з кожним роком наступним ро-

ком фінансова автономія посилювалась, а фінансова залежність від надходжень держави зменшувалась.

Розрахувавши коефіцієнт податкової автономії отримуємо такі результати: у 2015 р. – 0,37, у 2016 р. – 0,43, у 2017 р. – 0,43. А це свідчить про те, що з кожним роком податкові надходження у структурі місцевих бюджетів збільшуються, отже, збільшується і їхня автономія.

Коефіцієнт частки доходів від місцевих податків і зборів у 2015 р. склав 0,31, у 2016 р. – 0,32, у 2017 р. – 0,30. З цих коефіцієнтів видно, що з кожним роком питома вага місцевих податків і зборів збільшувалась, а значить збільшився вплив органів місцевого самоврядування на формування власної податкової політики.

Після проведеного аналізу можна зробити висновок, що частка державних трансфертів в доходах місцевих бюджетів поступово зменшується, фінансова залежність від державних надходжень знижується, податкові надходження у структурі місцевих бюджетів зростають, що свідчить про збільшення фінансової автономії в цілому.

Таблиця 6

Показники фінансової незалежності місцевого самоврядування у Харківській області

Показник	Порядок розрахунку	2015 рік	2016 рік	2017 рік
коефіцієнт фінансової автономії (Корнєєв, 2009)	$K_{ф.а} = (ПН + НН + К) / Д$, де ПН – податкові надходження, НН – неподаткові надходження, К – доходи від операцій з капіталом, Д – сума всіх доходів (з трансфертами).	0,43	0,49	0,48
коефіцієнт фінансової залежності (Корнєєв, 2009)	$K_{ф.з.} = ОТ / Д$, де ОТ – офіційні трансферти, Д – сума доходів.	0,57	0,51	0,52
коефіцієнт податкової автономії (Власюк, Мединська, & Мельник)	$K_{п.а.} = ПН / Д$, де ПН – податкові надходження, Д – сума доходів.	0,37	0,43	0,43
коефіцієнт частки доходів від місцевих податків і зборів (Корнєєв, 2009)	$K_{мпз} = МПЗ / ПН$, де МПЗ – місцеві податки і збори, ПН – сума податкових надходжень.	0,31	0,32	0,30

Джерело: розраховано автором за даними Харківської обласної державної адміністрації (Харківська обласна державна адміністрація, n.d.)

Висновки. Сучасний стан економіки України та її регіонів обумовлений диспропорцією галузево-секторальної структури, яка є наслідком неефективних реформ, нестабільності та економічної кризи в державі. В регіонах простежується низка негативних явищ, зумовлених втратою виробничого потенціалу, низькою інтенсивністю структурних змін, недостатнім рівнем підприємницької активності, невідповідністю структури економіки регіонів потребам розбудови інноваційної моделі розвитку. Процеси євроінтеграції та децентралізації вимагають проведення глибинних економічних реформ, розв'язання проблем територіального розвитку. Регіональна політика орієнтована на розвинене місцеве самоврядування, на активні територіальні громади, що найбільше узгоджується зі світовим досвідом державного регулювання розвитку територій і відповідає сучасним запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям регіонів. Децентралізація пов'язана з певною організацією системи державного управління та сприяє налагодженню ефективних взаємовідносин між центральними та місцевими і регіональними органами управління шляхом розширення чи зміцнення прав та повноважень органів самоврядування щодо незалежного прийняття рішень і виконання делегованих державною владою повноважень (Кузькін, 2016).

Оцінка стану формування місцевих бюджетів дозволило підсумувати, що на теперішній час місцеві органи влади не є фінансово самостійними та фінансово автономними

і не мають достатніх фінансових важелів для реального впливу на соціальну та економічну сферу підконтрольних територій. Суттєві дослідження особливостей функціонування вітчизняної бюджетної системи та її закордонних аналогів в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, свідчать про необхідність забезпечення фінансової самостійності місцевих органів влади та вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

Також необхідно звернути увагу на підвищення податкової автономії органів місцевого самоврядування як складову частину фінансового потенціалу регіону. Прийняття Податкового кодексу України та його подальші зміни не забезпечили місцеві органи влади повноваженнями на самостійне встановлення місцевих податків та зборів або до встановлення додаткових ставок до загальнодержавних податків, що справляються на всій території України.

Ще одним свідченням недостатньої фінансової самостійності місцевих органів влади є суттєва залежність інвестиційних процесів на регіональному рівні від централізованого розподілу субвенцій інвестиційного характеру.

Узагальнюючи проведене дослідження, зауважимо, що за роки незалежності в Україні було обрано курс на бюджетну децентралізацію як основу зміцнення системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. Однак, реалізація задекларованих положень бюджетної децентралізації в Україні вирізняється повільними темпами та недостатніми змінами бюджетних показників.

Література

1. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України : підручник. К. : НІОС, 2003. 608 с.
2. Гавкалова Н. Л. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми та перспективи. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2012. № 9. С. 41–44.
3. Зайчикова В. Пріоритети фінансової політики регіонального розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Серія “Економіка”)*. 2012. № 138. С. 30–34.
4. Кириленко О. П. Фінансова незалежність місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2014. № 1. С. 34–37.
5. Корнєєв М. В. Фінансова автономія органів місцевого самоврядування : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Суми, 2009. 275 с.
6. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / за ред. І. О. Луніної ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». К., 2010. 320 с.
7. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://ukrstat.org/uk> (дата звернення: 07.09.2019).
8. Міністерство розвитку громад та територій України : веб-сайт. URL: <http://www.minregion.gov.ua> (дата звернення: 07.09.2019).
9. Привабливість регіону. URL: <http://invest.kharkiv.ua/privablivist-regionu/> (дата звернення: 12.09.2019).
10. Харківська обласна державна адміністрація : веб-сайт. URL: <https://kharkivoda.gov.ua> (дата звернення: 07.09.2019).
11. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси. К. : Алерта, 2011. 328 с.
12. Кузькін Є. Ю. Вплив децентралізації на розвиток регіонів. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 3(76). С. 39–53.

References

1. Vasylyk, O. D., & Pavliuk, K. V. (2003). *State finances of Ukraine: a textbook*. K. : NIOS. (in Ukrainian)
2. Havkalova, N. L. (2012). Socio-economic development of the regions of Ukraine: problems and prospects. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Ekonomika*, 9, 41–44. (in Ukrainian)
3. Zaichykova, V. (2012). Priorities of financial policy of regional development. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (Seriiia “Ekonomika”)*, 138, 30–34. (in Ukrainian)
4. Kyrylenko, O. P. (2014). Financial independence of local self-government. *Finansy Ukrainy*, 1, 34–37. (in Ukrainian)
5. Kornieiev, M. V. (2009). *Finansova avtonomiia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia*. (Doctoral dissertation). Sumy. (in Ukrainian)
6. Lunina, I. O. (Ed.). (2010). *Diversification of local budget revenues*. Kyiv. (in Ukrainian)
7. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). Retrieved from <https://ukrstat.org/en>. (in Ukrainian)
8. Ministry of Community and Territorial Development of Ukraine. (n.d.). Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua>. (in Ukrainian)
9. Attractiveness of the region. (n.d.). Retrieved from <http://invest.kharkiv.ua/privablivist-regionu/>. (in Ukrainian)
10. Kharkiv Regional State Administration. (n.d.). Retrieved from <https://kharkivoda.gov.ua>. (in Ukrainian)
11. Vlasiuk, N. I., Medynska, T. V., & Melnyk, M. I. (2011). *Mistsevi finansy*. K. : Alerta. (in Ukrainian)
12. Kuzkin, Ye. Yu. (2016). The influence of decentralization on the development of regions. *Naukovi pratsi NDFI*, 3(76), 39–53. (in Ukrainian)